

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

У 2025/2026 навчальному році освітній процес у 1–4-х класах спрямований на реалізацію Державного стандарту початкової освіти з урахуванням досягнень упровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема й подолання освітніх втрат. В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі»). Перелік грифованої навчальної літератури доступний на офіційному вебсайті Міністерства, на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (у переліку: <https://surl.lt/jdtxwh>, або у каталозі: <https://surl.li/bqsrea>) та на вебсайті ДНУ «Український інститут розвитку освіти» (у каталозі: <https://surl.li/xxvcuy>).

З 2025 року у підручниках, що пройшли конкурсний відбір, обов'язковим складником став Е-додаток (інтерактивний електронний додаток до підручника). Він є доповненням, що посилює змістові та функціональні можливості паперового підручника завдяки мультимедійному контенту та інтерактивним функціям. Таке нововведення сприятиме якіснішому засвоєнню матеріалу та вдосконаленню освітнього процесу загалом.

Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнівства та добровільної згоди усіх батьків, або осіб, що їх замінюють, учнів / учениць класу на фінансове забезпечення. Календарно-тематичне планування педагогічні працівники можуть розробляти за бажанням, зокрема у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел. Воно може бути об'єднане з навчальною програмою в один документ. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є автономією вчителя / вчительки.

Під час визначення обсягу завдань для самопідготовки учнів / учениць потрібно враховувати витрати часу дитини та вимоги Санітарного регламенту для ЗЗСО (наказ МОЗ від 25.09.2020 № 2205), де зазначено: у 3–5 класах тривалість виконання не має перевищувати 1 год, у 1–2 класах не рекомендується задавати обов'язкові завдання для самопідготовки. Проте у 2 класі можна пропонувати індивідуальні завдання за вибором, обсягом до 45 хв на добу. Вони мають бути посильними, цікавими, із чіткою інструкцією та знайомими діями. Завдання можуть включати роботу з довідниками, спостереження, інтерв'ювання тощо. Доцільно уточнювати терміни виконання (до уроку, тиждень, два), максимальний – два тижні (наприклад, для позакласного читання). Допускається використання електронних освітніх ресурсів за умови попереднього навчання з ними у класі.

Для надолуження освітніх втрат або організації додаткового освітнього простору можна використовувати мобільний застосунок «Вивчаю — не чекаю», де представлено добірку відео, тренувальні вправи, завдання, книги, ігри з математики й української мови і читання для 1-4 класів.

Гейміфікована програма навчання з використанням інтерактивних технологій «КЕЧ» спрямована допомогти учням / ученицями початкових класів подолати освітні втрати, спричинені війною, поглибити знання та здобути навички, які допоможуть з упевненістю рухатися вперед у навчанні. Для учнів / учениць другого, третього та четвертого класів розроблено гейміфіковані уроки, які містять блок емоційного налаштування та рефлексії. Рекомендуємо вчителям / вчителькам початкової школи, у разі потреби, звертатись до бібліотеки навчально-методичних посібників для педагогічних працівників, зокрема і тих, які працюють з учнівством з особливими освітніми потребами або, наприклад, «Електронний помічник вчителя» <https://elpom.com.ua/>. Доцільно ознайомитися з особливостями організації навчальної взаємодії учнів / учениць з об'єктами шкільного освітнього середовища

(<http://surl.li/ekikl>) та дидактичними моделями організаційних форм компетентісно орієнтованого навчання (<https://cutt.ly/eynEePM>).

Ранкові зустрічі (10–15 хв на початку дня) сприяють створенню позитивної атмосфери. Рекомендується включити до них теми особистої та цивільної безпеки, дії в надзвичайних ситуаціях, мінної та пожежної безпеки. Корисними також можуть бути рольові ігри й практичні вправи.

Розклад дзвінків має враховувати тривалість уроків: 35 хв у 1-х класах, 40 хв – у 2–4-х. Заклад загальної середньої освіти може по-різному комбінувати навчальний час у межах загальної кількості навчальних годин, визначених освітньою програмою, що відкриває можливості для реалізації інтегративного підходу в змістовому забезпеченні освітнього процесу. Водночас перерозподіл навчального часу не повинен призводити до перевищення загальної суми навчальних годин на тиждень відносно гранично допустимого тижневого навантаження здобувача освіти. Зауважимо, що частину навчального навантаження з фізичної культури (до 1 години на тиждень) у початковій школі можна використовувати на вивчення окремих навчальних предметів, що забезпечують рухову активність учнівства (хореографія, ритміка, плавання тощо), за наявності відповідних умов, педагогічних кадрів та навчальних програм, які мають гриф Міністерства освіти і науки України.

Для реалізації пріоритетного напрямку освітньої діяльності щодо організації роботи з подолання освітніх втрат учительство може використовувати методичні рекомендації (лист МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22, додаток 2), а також ресурси Educaplay, Wordwall, Matific тощо; корисними є матеріали щодо компетентісного підходу в навчанні, розроблені Державною службою якості освіти; методичний посібник щодо технологій формування навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентісного підходу, розроблений Академією педагогічних наук України; методичний посібник щодо технологій оцінювання особистісних і навчальних досягнень учнів та учениць початкової школи, розроблений Інститутом педагогіки НАПН України.

Діагностичний підхід є провідною умовою ефективної організації освітнього процесу. Радимо ознайомитися з результатами дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни (звіт Державної служби якості освіти).

Важливо також діагностувати не лише результати навчання, а й особистісні якості, мотивацію, психологічний клімат. Рекомендуємо ознайомитися з особливостями організації діагностичної та корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами (<https://surl.li/sgczsz>).

Розвитку емоційно-соціальних навичок сприятимуть результати міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок ДоСЕН (<https://dosen.edcamp.ua/rezultaty>). Радимо обговорити в професійних колах аналітичний огляд щодо соціально-емоційного навчання; особливості формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування (<http://surl.li/ekhrp>) та використовувати практичні рекомендації щодо формування емоційного інтелекту в учнів / учениць початкової школи (<http://surl.li/ekhrp> , <http://surl.li/fmepg>).

У 2025/2026 навчальному році зберігається висока актуальність психологічного супроводу освітнього процесу, спрямованого на підтримку дітей в умовах воєнного та післявоєнного стану. Доцільним є використання практик психологічного розвантаження (додаток 2 до листа МОН від 19.08.2022 №1/9530-22), що сприятимуть створенню атмосфери безпеки та емоційного комфорту.

Ефективною умовою такої атмосфери є дидактично виважена взаємодія, заснована на партнерстві й співпраці. Концепція НУШ і Державний стандарт початкової освіти акцентують увагу на формуванні комунікативної компетентності учнів / учениць, що охоплює здатність до усного й письмового висловлення думок, розуміння інформації, вільне володіння мовою в різних ситуаціях.

Важливими наскрізними уміннями є: висловлювання власної думки, яке доцільно розвивати за допомогою технології «Щоденні 5», щоденника вражень, диференційованих письмових завдань тощо; здатність логічно обґрунтовувати позицію, що передбачає роботу з джерелами, аналіз, узагальнення, обґрунтування суджень, дискусії, рефлексію, моделювання ситуацій; уміння співпрацювати з іншими, яке формується через інтерактивні методи, рольові ігри, групову роботу, правила співжиття класу, ранкові зустрічі.

Комунікативний розвиток посилюється завдяки поєднанню з розвитком критичного мислення. Рекомендуємо ознайомитись із методичними підходами до його формування у здобувачів початкової освіти (<https://surl.li/spbleq>).

У контексті війни особливо актуальним залишається національнопатріотичне виховання відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022). Рекомендуємо, проєктуючи процес засвоєння змісту навчальних предметів, ґрунтуватися на настановах, що стосуються національно-патріотичного виховання і формування громадянської позиції в учнів / учениць та які пропоновані у методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних 9 предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році (Додаток 2 до листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22).

Для формування читацької активності учнівства радимо використовувати добірки дитячої літератури (<https://aw.ubi.org.ua/#parents>), інтернет-ресурси від української асоціації працівників бібліотек для дітей, що розміщені на сайті Національної бібліотеки України для дітей. Для покращення читацької компетентності: безоплатна читацька онлайн-платформа для дітей та підлітків Storiya, онлайн-бібліотека колекції авторських казок, створених міжнародною командою письменників та дитячих психологів, «Живі казки».

У відповідь на наслідки руйнування енергоінфраструктури, пріоритетним завданням є формування енергетичної культури, через екологічну компетентність. Рекомендуємо інтегрувати в освітній процес навчальні активності, спрямовані на формування навичок ощадливого використання ресурсів (проєкти, дослідження, челенджі, конкурси).

Оцінювання результатів навчання учнівства 1–4 класів має здійснюватися відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом МОН від 13.07.2021 № 813, та порад, викладених у Додатку 2 листа МОН від 19.08.2022 № 1/9530-22. Вони мають рекомендаційний характер, а заклади освіти, згідно зі статтею 54 Закону України «Про освіту» можуть розробити власну систему оцінювання з дотриманням концептуальних засад Нової української школи щодо здійснення оцінювально-аналітичної діяльності учителів/вчительок. Види, кількість діагностувальних робіт і форми фіксації результатів можуть бути змінені педагогом або методичним об'єднанням і затверджені на педраді. Згідно з наказом МОН від 30.11.2020 № 1480 система оцінювання конкретизується в освітній програмі закладу освіти та у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Важливим чинником ефективного освітнього середовища є партнерська взаємодія школи й родини. Варто посилювати просвітницьку роботу з батьками, залучати їх до освітнього процесу, осучаснювати зміст заходів, спрямованих на підтримку родинних цінностей. Корисні практики можна переглянути тут: <http://surl.li/gearz>. Відповідаючи на запити батьків щодо оцінювання результатів навчання учнів та учениць, слід пояснити, що оцінювання у початковій школі здійснюється постійно, лише його результат фіксується у формі оцінювального судження. Слово вчителя/вчительки допомагає учнівству зрозуміти спосіб дії, за потреби коригувати діяльність і досягати успіху. Важливо радити батькам щоденно обговорювати з дитиною її навчальні досягнення, труднощі, зусилля, допомагати їй формувати навички саморефлексії.

Оцінювання у початковій школі – це не відбір, а орієнтир для подальшого розвитку учня / учениці. У час викликів важливо зберігати психологічну стійкість. Психологи радять зосереджуватись на тому, що ми можемо контролювати, підтримувати стосунки, діяти маленькими кроками та дбати про себе.